

חנוך לנער

המדריך לחונך

עקרונות, גישות והנחיה חינוכית
במקצוע החונכות

בצוותא

חונכים דרך להצלחה

חנוך לנער

עקרונות, גישות והנחיה חינוכית במקצוע החונכות

ההצלחה בעבודת החונכות היא מפתח להצלחה במלאכת החינוך בעתיד, כלפי קהל מתחנכים גדול יותר.

חוברת זו מכילה את כל הסודות להצלחה במלאכה חשובה זו.

עריכה: המחנך הרב אריה לייב כהן

© יו"ל ע"י אגף ההכשרה והדרכה

שע"י ארגון בצוותא - פרויקט חונכים לבחורי ישיבות ולנוער בסיכון

טלפון 303-008-0081

33-89-442-270 פקס: 22-44-222-270

מרכז ארצי: רח' נחום 21 ת.ד. 066 בני ברק

תוכן העניינים:

הקדמה

פרק א': צעד הראשון

פרק ב': כלים וכללים לניהול מפגשים איכותיים

פרק ג': העצמת עולם הרגש של החניך

פרק ד': החונך מול הצוות החינוכי וההורים

פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם

"פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם" כך משבח הכתוב במשלי את מעלת הנבחרת של אותם אצילי רוח וישרי לב, אשר נדבם ליבם להתמסר ולעמול, כדי להאיר עיני נערי ישראל באור תורת ה'.

טרם דורך החונך על מפתן תפקיד החונכות, מן הראוי שייתן אל ליבו את מעלת התפקיד שהוטל עליו, את חשיבותו המכרעת לדורי דורות, ואת הכוחות העצומים הנתונים בידיו.

החונך המסור, העושה מלאכתו אמונה, יוכל להיות עבור החניך כמים קרים המרויים צימאון ומזרימים חיות בנפש העייפה. הוא יוכל להיות עבור חניכו כמו קרן אור שמאירה את חייו הנוגים והקודרים, הוא יוכל להיות עבורו הסיבה שעבורה שווה לו לקום בבוקר, להתאמץ ולעמול.

בכרכי דברי הימים של "בצוותא", ספונים סיפורים רבים על חניכים שהיו שקועים עמוק בבור רוחני חשוך ומסוכן, ושעת הלימוד המשותפת של הם עם החונך, המפגש הקבוע שלהם עם דמות מקרינה אהבה ומביעה אמון ותקווה - היו עבורם חבל הצלה והמילוט מבור מסוכן זה. חניכים רבים חייבים לחונכיהם את חייהם כפשוטם, הפיזיים וגם הרוחניים.

חונך יקר ואציל מידות! תן אל ליבך, כי לא רק חייו של החניך של מופקדים כעת בידך, כי אם גורל חיי כל זרעו והדורות שהוא עתיד להקים, תלויים בך. אם תשכיל לפתוח את ליבו ולהאיר את עיניו אור תורה, אם עמלך הרב ומסירותך הכנה יסייעו לו לסלול נתיב ישר של חיי תורה ועבודת ה' כראוי, הרי זכות כל צאצאיו וצאצאי צאצאיו שילכו, בעזר ה', בדרך הישר - שלך היא.

האם תשכיל למלא את תפקידך כראוי? האם תדע לנווט את מעשיך בדרך הנאותה?

ארגון "בצוותא" שמח להגיש לך בדפים אלו, מקבץ של כלים וכללים, עקרונות ופתרונות, והדרכה מפורטת וברורה למצבים שונים בהם תפגוש בתהליך החונכות, כפי שעוצבו ע"י אנשי חינוך ומקצוע מהשורה הראשונה. עיון מעמיק בדפים אלו

יעניק לך ראייה נכונה ומושכלת, כמו גם עצות מועילות להתמודדות עם סוגיות שונות. כדאי שתקדיש מזמנך לעיון בחוברת זו, וחפץ ה' בידך יצליח.

אנשי החינוך של "בצוותא" ניצבים הכן לסייע באוזן קשבת, בעצה ובהדרכה, לכל שאלה ובעיה בהן תיתקל. אל תהסס לפנות לעזרה בשעת הצורך.

יתן ה', ותשכיל למלא שליחותך הנעלה כראוי, ותראה רוב ברכה בעמלך, עדי יקויים בך הכתוב "ומצדיקי הרבים יזהירו ככוכבי השמים לרוב".

בהערכה ובתפילה להצלחתך

ארגון "בצוותא"

פרק א'

צעד ראשון

"אינך צריך לדבר, אני שומע אותך בעיניים"

הפגישה הראשונה של החונך עם חניכו, היא למעשה חלון הזדמנויות צר ומצומצם, לקביעת הרושם הראשוני שמשאיר החונך על החניך. מחקרים שנערכו עבור מרואיינים לעבודה מוכיחים, כי יותר מכל ההמלצות, המסמכים והמלל הרב שמביא עימו המרואיין, קובעת התרשמותו הראשונית של המראיין את יחסו אל היושב לפניו ואת הערכתו כלפיו. הדברים נכונים במידה רבה גם לגבי החניך הנפגש לראשונה עם החונך - הידיד החדש. החניך - נמצא במקום של "מראיין", והוא בונה לעצמו, בתת המודע שלו, את התרשמותו מן החונך: האם הוא נעים? אמפתי? שתלטן? יודע כל? קשוב? איכפתי? מנסה לחנך אותי? וכן הלאה.

מסיבה זו, חשוב מאד לערוך מחקר קטן מקדים, טרם המפגש הראשון. מטרת המחקר היא לסייע לחונך למצוא את נקודות החוזק דרכן יוכל להעצים את חניכו, ולחילופין - לזהות את אבני הנגף העלולים לצוץ בדרכם המשותפת, ולעקוף אותן מבעוד מועד או אפילו לסלקן מן הדרך.

ההכנה תגדל מן המעשה

עבודת ההכנה של החונך טרם הוא נפגש לראשונה עם חניכו כוללת שני שלבים: בינו לבין עצמו, ובינו לבין שותפיו לעבודה - הצוות וההורים.

על החונך לצייר לעצמו תמונה ראשונית של החניך - העונה על הפרמטרים הבאים:

פרטים אישיים, ביוגרפיים: שם החניך וכינוי החיבה שלו, גילו, השתייכות קהילתית, תפקידי ההורים ומשלח ידם, מיקומו במשפחה (בכור, צעיר), מצב כלכלי, נתונים חריגים (יתמות ל"ע, אימוץ, מצב רפואי מיוחד של מי מבני המשפחה, אסון - אם ארע, חלילה, בעבר הקרוב, שלום בית)

פרטים רלוונטיים על מצבו כרגע: האם הבחור סובל מקושי לימודי / חברתי / רגשי? האם יחסיו עם הצוות תקינים?

עמדת החניך כלפי החונכות: האם החניך שמח לקראת החונך? מתנגד?

חשוב מאד! תמונת מצב זו תסייע לחונך לנתב את דרכו, אולם עליו להיזהר מליפול בפח ה"סטיגמות" וה"תוויות". אין לקבל את הנתונים שנאספו כעובדה מוגמרת. חשוב להישאר פתוחים לשינויים. אחת המתנות שנושא עימו תפקיד החונכות כלפי החניך היא היכולת וההזדמנות של החניך להפתיע, ליצור שינוי, למקם את עצמו במקום טוב יותר מבעבר, וכדי לזכות לממש את המתנה הזו, צריך החונך להגיע ממקום מקבל, מכיל ומוכן להפתעות.

הנחת יסוד לקו פתוח

כד לשדר להורים ולצוות המפקידים בידך את אוצרם, שיש לחונך הערכה כלפיהם וכי הוא מתכוון להתאמץ למלא את תפקידו על הצד היותר טוב, רצוי לערוך פגישות מקדימות עם ההורים ועם אנשי הצוות החינוכי בישיבה. בפגישות אלו מניח החונך את אבן היסוד, לתקשורת זורמת ושיתוף פעולה עם הגורמים המופקדים על חינוכו של הנער.

פגישה עם הצוות החינוכי: היעדים שמציבים אנשי הצוות החינוכי לשותפות החדשה; עקרונות בסיסיים של הישיבה; התרשמותם מן החניך והכוונה כיצד לפעול עימו.

פגישה עם ההורים: הכרות והתרשמות; ציפיותיהם מן החונך; נקודות החשובות להם.

מפגש ההכרות

תפקידו של המפגש הראשון הוא לערוך הכרות בין החונך לחניכו. רצוי היה לערוך מפגש זה בנוכחות אחד מאנשי הצוות החינוכי, כדי לבנות את אמונו של החניך בשותפות החדשה.

מה כולל מפגש ההכרות?

א. **החונך יציג את עצמו:** שמו וכינוי החיבה בו הוא משתמש, מקום לימודו בעבר ובהווה, מקום מגוריו, תחביביו השונים...

ב. **החונך יבקש מן החניך להציג את עצמו.** מסתבר כי רוב הפרטים שינדב החניך יודעים זה מכבר לחונך, אך אל לו לשדר לחניך שהוא יודע עליו הכל, תחושת החשיפה אינה נוחה וגורמת לחניך לחשוב "מה עוד דברו עלי מאחורי גבי". חשוב להימנע מחיטוט יתר; התהוות הקשר הינה כה ראשונית וחוסר הרצון של החניך לשתף את החונך בחייו האישיים הוא מובן מאד. יש להניח לחניך לדבר בחופשיות, בצורה הנוחה לו.

ג. החונך ישאל שאלות מנחות: אם החניך מופנם או נבוך, ניתן לעזור לו להציג את עצמו בעזרת שאלות: היכן אתה גר? האם יש לך שם חיבה נוסף? באיזה שיעור אתה לומד?

ד. קביעת פרטי הפגישה הבאה: אמנם החונך משלב את הפעילות עם החניך בסדר יומו לפי נתוניו, אולם כדאי שקביעת מועד המפגש ומיקומו תיעשה בשיתוף עם החניך ובהתייעצות עימו. התחושה ש"מתחשבים בדעתו" הינה תחושה נעימה וגורמת לחניך לחוש קשר. חשוב לוודא שהחניך הבין היטב את כל הפרטים שקשורים במפגש הראשון, כדי למנוע אי נעימויות.

ה. הערה: רצוי לקבוע את מיקום הפגישה הראשונה, בין כתלי המוסד החינוכי של התלמיד, וזאת כדי למנוע מבוכה שעלולה להיגרם בחשיפה לאנשים הנמצאים במקומות אחרים. אולם אם בשיחת ההיכרות מתרשם החונך שהחניך אינו מעוניין להיפגש בין כתלי המוסד החינוכי, יש לכבד את רצונו ולקבוע מקום שיהיה יותר רצוי בעיניו.

"כשאתה מחייך - נפתחות בליבי דלתות שלא ידעתי אפילו על קיומן"

קווי היסוד להתנהלותו של החונך במפגש הראשון ובכל הבאים אחריו בעז"ה היא: מאור פנים, נעימות שיחה והקשבה אמיתית. מאור פנים - משדר שמחה, תקווה ואמון; נועם שפתיים ומילים רכות - ממיסים התנגדות ופותחים את הלב; והקשבה אמיתית, עמוקה ומתעניינת גורמת לחניך לחוש שהוא יקר לליבו של החונך ודבריו חשובים לו.

הפגישה הראשונה

כאמור, לפגישה הראשונה חשיבות רבה ומכרעת על תהליך החונכות. החונך צריך לתת את הדעת על כך, שלמרות שמפיק התועלת מן השותפות הוא החניך, והיא מיועדת עבורו, הרי שהאחראי לקיום קשר מועיל ופורה הוא דווקא החונך.

כדי לגרום לחניך להאמין בתועלת שבשותפות, ישתדל החונך במהלך הפגישה הראשונה להעביר לחניכו את המסרים הבאים, שתכליתם - תיאום ציפיות, והתחייבות הדדית לקשר מועיל וערב:

אני כאן בשבילך: שומע ומקשיב, מסייע להתקדם ולהצלח, מעניק לך כלים וכוחות להתמודד. השותפות שלנו תביא אותך להישגים גבוהים, לתחושה של סיפוק

וחדוות הצלחה.

א. הקשר בינינו נשען על אמון הדדי:

אני - אשתדל ואתאמץ כדי לעזור לך, אקבל אותך כמו שאתה, תוכל למצוא בי אוזן קשבת גם ברגעים קשים ותמיד אהיה שלך, לצידך.

ב. ואילו אתה - תתרום משלך ליצירת קשר נעים ומועיל בינינו, תהיה כן ואמיתי עימי, תיקח אחריות על מעשיך, תשתף אותי ברגעי משבר.

"סוף מעשה במחשבה תחילה"

תוכן הפגישה הראשונה

המפגש הראשון הוא בבחינת "מנת פתיחה", שתפקידה לעורר את תיאבון הסועד להמשך. מסיבה זאת, רצוי לבחור בפעילות מהנה, מפתיעה ומרתקת, שתשאיר אצל החניך "טעם של עוד". להלן מספר כללים בבחירת הפעילות לפגישה הראשונה:

א. יש לוודא התאמה בין אופי הפעילות לסגנונו של הנער;

ב. חשוב להימנע מיצירת "שיא" גבוה מידי, שכל פעילות אחריו תיראה אפורה ומשעממת.

הציוד הדרוש: אוזן, פה ולב

המרכיב הבסיסי ביותר בתקשורת איכותית הינו רמת ההקשבה של החונך לדבריו של החניך. יש להשקיע מאמץ בהקשבה לא פחות מבדיבור; חשוב שהחניך יקבל את ההרגשה שדבריו חשובים, נשמעים בכובד ראש, ומתקבלים באהדה ובהתעניינות. יש לתת לחניך את ההזדמנות לפרוש את דבריו עד תומם ללא הפרעות, זהו תענוג שקשה להשיגו בתקשורת בין חברים.

יחד עם ההקשבה רצוי ליצור מצב של חשיפה מאוזנת, שתתרום לתחושת ידידות וקרבה. החונך יכול לספר מעט על עצמו, על מצבו המשפחתי, תחומי התעניינותו. הוא יכול גם לספר על ארוע מעברו הישיבתי, משנות נעוריו, כדי לשדר לחניך "אני מבין אותך, אני מזדהה עם המקום בו אתה נמצא".

שיטה נוספת ליצירת קשר קרוב היא מציאת מכנים משותפים: תחביבים דומים, מצב משפחתי דומה ("גם אני הצעיר במשפחה"; "גם אבי הוא בן יחיד "וכו').

יש להאזין לחניך בכובד ראש, ולהעניק לו את התחושה שדבריו מעניינים ומעשירים את החונך המאזין, סיטואציה מעין זו היא פתח נח לשיחה על קשיי החניך בלימודים ובחברה.

פרק ב'

כלים וכללים לניהול מפגשים איכותיים

"קובייה אחת קטנה של זהב שווה יותר ממאות מטילים של נחושת"

החונך הממוצע נפגש עם חניכו מספר שעות מצומצם למדי, בכל שבוע. עם זאת, החונך מצפה מעצמו, ויתכן לומר כי גם הצוות החינוכי מצפה ממנו - לחולל מהפך ושינוי משמעותי, בחיי החניך שלו ובאישיותו. כיצד ניתן בפרק זמן כה קצוב וקצר - להגיע להישגים משמעותיים, אליהם לא הגיע הבחור במשך שנות לימודיו עד כה?

מסתבר, כי בחינוך לא משך הזמן הוא הקובע את ההצלחה אלא בעיקר איכות הזמן. ניתן לבזבז שעות ארוכות של שיחות, שלא תבאנה שום תועלת, וניתן לחולל שינוי בעזרת משפט או מעשה אחד, שמותיר רושם עז על השומע ומניע אותו לפעול ולקבל החלטות מקדמות.

"זמן איכות" - זהו ביטוי מלא קסם... איך עושים את זה?

בשורות הבאות ימצאו החונכים המשקיענים, חדורי תחושת השליחות והלהט, את הכלים והכללים לניהול מפגשים איכותיים, שיהיו בבחינת "מעט המכיל את המרובה".

חוסר שיתוף פעולה הינו תופעה נפוצה בקרב נערים, ויש לה סיבות שונות. חשוב שהחונך יבין כי לא הוא האשם בחוסר הרצון של הנער ואין לפרש את חוסר רצונו כהטלת אשמה או פגיעה אישית. שלבי הפעולה במצב של הסתייגות הם:

- יש לנסות לשכנע את החניך להשתלב בפעילות, תוך העברת המסרים שהוזכרו לעיל, אך לא בכל מחיר.

- ניתן לברר עם החניך את סיבת הסתייגותו. פעמים שהחניך יבטא את הסתייגותו בסיבות טכניות שונות: אין לי זמן, אני עסוק... פעמים שהוא יבטא מפורשות כעס, קריאת תיגר, חוסר אמון, קושי ליצור קשר.

- יש להשאיר את כל האופציות פתוחות: "כרגע קשה לך, אני מקווה שנמצא את הדרך להתחבר".

- יש להביא את המידע בפני הרכז ולהתייעץ עימו לגבי המשך הפעילות.

מבנה קבוע לפגישות מעניק לחניך תחושת יציבות וביטחון. כאשר החניך יידע למה לצפות ולמתי - הוא ימצא את עצמו סופר את הימים בין מפגש למפגש... כדי להעניק לחניך את החוויה הבסיסית של ביטחון וקביעות, יש להקפיד על הכללים הבאים:

✓ **החונך יקפיד על עמידה בלוח זמנים**, יגיע בזמן לפגישות וימנע ככל האפשר מביטולים ושינויים של "הרגע האחרון". כאשר החניך מבחין במאמציו של החונך לשמור על קביעות בעקביות, הוא יכול להסיק מכך שהוא חשוב לחונך ויקר לליבו. זוהי אחת המתנות היפות ביותר שיכול החונך להעניק לחניכו: תחושת ערך וחשיבות.

✓ **החונך יקפיד על סיום המפגש בזמן קצוב**, וישתדל לא לחרוג מן המועד לעיתים קרובות. תמיד טוב יותר לסיים ב"טעם של עוד". כמובן שתיתכן חריגה מן הכלל הזה לפי הצורך, כאשר החניך רוצה להספיק להתכונן למבחן, כאשר הוא נסער מאד וזקוק לאוזן קשבת, או כל מקרה אחר - לפי שיקול דעתו של החונך.

✓ **החונך יכין מראש את תוכן הפגישות**, יגיע מצויד בתוכנית ברורה של הספקים, בהתאם ליעדים שהוצבו לו או שהציב לעצמו, לטווח של כמה שבועות. "זמן איכות" הוא זמן המנוצל כדבעי, מתוך מודעות לפעולה ולא מתוך שליפה רגעית.

✓ **החונך יגוון את הפעילות**, כדי ליצור עניין וטעם מתחדש. האויב הגדול ביותר של מלאכת החינוך הוא השחיקה. שגרה רוטינית משעממת עלולה להפיל הן את החונך, שמרגיש שהוא "מיצה את עצמו", והן את החניך שמאבד טעם ועניין. גיוון והתחדשות - יוצרים ציפייה והנאה. כמובן, שהחונך יקפיד להתיעץ עם הצוות החינוכי ולקבל את אישורו לפני כל פעילות חריגה.

"לא לחינם נבראו לאדם שתי אוזניים, אך רק פה אחד בלבד..."

תקשורת איכותית

אם נתעמק ונחקור את אופיים של האנשים שמהווים אנשי שיח נעימים, עמם כמהים כולם לשוחח ומחפשים את קרבתם, נגלה, כי אמני התקשורת הבינאישית האמיתיים אינם דווקא המיטיבים לדבר ולנאום, כי אם אלו המיטיבים להקשיב. הקשבה איכותית היא תנאי בסיסי לקיום קשר זורם, פורה ומועיל. על כן, החונך המעוניין ביצירת קשר איכותי ומשפיע, כדאי שיאמץ אל ליבו את הכללים הבאים:

להקשיב יותר מלדבר. החונך יתן לחניך לפרוש את הגיגיו עד תומם, בלי לקטוע אותו אמצע (למעט אם מדובר בדיבורים אסורים, כלשון הרע וכדו'. במקרים אלו יש לנתב את השיחה בעדינות אך בעקביות - לנושא אחר, ובמקביל - להתייעץ עם רב פוסק בהלכות "שמירת הלשון", מה מותר לעשות וכיצד).

החונך יקשיב עם הלב, ולא רק עם האוזניים. חשוב להתרכז, ולהקשיב למה שנאמר בין המילים. יש קריאות מצוקה שאינן נצקקות בקול רם. לפעמים החניך עשוי להתלונן על עניין פעוט וחסר חשיבות, כשבעצם מטריד אותו עניין עמוק יותר והוא מתקשה לבטא זאת במפורש.

החונך יביע הקשבה בעזרת שפת גוף והבעות פנים: יצירת קשר עין, מבט מתעניין, הנהוגי הסכמה. מאידך, עצימת עיניים, פיהוק, הצצה בשעון או בסלולר - כל אלו ועוד הם מחוות שהמבטאות חוסר עניין בנאמר, ועלולות לפגוע מאד בחניך.

החונך ישתדל לשקף את רגשותיו של החניך, ע"י חזרה על דבריו במילים בוגרות יותר ומסודרות יותר. השלב הראשוני שלאחר ההקשבה אינו דווקא מתן עצות חכמות, או שלילת הדברים הטפשיים שנאמרו. המשפט הראשון של החונך לאחר שהחניך כילה את דבריו יהיה משפט משקף - מבין ומזדהה עם רגשותיו של החניך, גם אם תוכנו אינו מוצדק: "אתה מרגיש שכולם היום נגדך..."

לדוגמא: מה לדעתך גורם לך לנהוג כך עם החבר שמציק לך? איך תוכל להסביר לחבר שנפגעת? מה תוכל לעשות כדי לשלוט בעצמך יותר בפעם הבאה שמישהו יכעיס אותך?

שאלות סגורות - אלו הן שאלות שאפשרויות התשובה להן מצומצמות. שאלות כאלו גורמות, לפעמים, לשיחה - להתקצר ולאבד מטעמה הטוב. על כן, במקום לשאול: "האם נפגעת ממנו?" כדאי לשאול: "מה הרגשת כשהוא אמר לך כך?" במקום לשאול: "האם אתה רוצה להתנצל בפניו?" עדיף לשאול: "מהו, לדעתך, הצעד המתאים שאתה יכול לעשות עכשיו?"

שאלות הרחבה - שאלות שמסייעות לחניך לחשוב קדימה ולעומק, להתבונן בהשלכותיהם של מעשים שונים ובתוצאותיהם לטווח ארוך. שאלות אלו נשענות פעמים רבות על כח הדמיון.

לדוגמא: "מה אתה היית מרגיש לו היית במצב הזה?" "מה היה אבא שלך אומר על כך?" "מה הדבר הגרוע ביותר שיכול לקרות אילו..."

"כדי להשפיע על התלמיד - צריך מקודם לשפוך עליו דליים של אהבת הנפש" (ר' אייזיק שר)

להיות יותר

קשר איכותי ואמיץ הוא קשר שמוצא לו ביטוי גם מעבר למחויבויות הרשמיות. חונך שרוצה להעניק לחניכו את התחושה שהוא יקר לליבו, ולהעצים את הקשר ביניהם, טוב יעשה אם יציע מידי פעם מחוות שהן מעבר לסדרי הלימוד הרגילים. מחוות אלו מעבירות לחניך מסר של אכפתיות, ושזרות נימים עבותים של ידידות כנה ועמוקה.

מחווה טכנית - ידידותית: החונך יכול להזמין את החניך לביקור בביתו לרגל מועד או אירוע מסוים, כמו "חול המועד", "בין הזמנים"; לקנות לו שי צנוע ליום הולדתו או לרגל הצלחה משמעותית, וכמובן - לצרף הקדשה לבבית; להשתתף בשמחות משפחתיות של החניך; לקבוע עימו נסיעה משותפת לכותל - בתיאום עם הצוות החינוכי, וכן על זו הדרך.

מחווה רגשית: החונך יבטא השתתפות בעולמו הרגשי של החניך: "שוחחתי עם המשגיח וסיפרתי לו על מאמצך ב..."; "צערך נגע לליבי, לא יכולתי לישון בלילה בגלל מה שספרתי לי..."; ומכוון שונה: "מצאתי ווארט נפלא על הפרשה, תוכל לאמרו בשולחן שבת בביתך" וכן הלאה.

"דיבור הוא כמו תרסיס, יכול לטהר את האויר ויכול גם לזהם אותו"

החונך יקפיד על שפה איכותית ונקייה. הדוגמא האיטית הראויה שהחונך מספק לחניכו, מוצאת לה ביטוי במידה רבה דרך סגנון הדיבור שלו. על כן, על החונך להיזהר מהיסחפות אחר סגנון דיבור נמוך, הרווח, לעיתים, בין בני נוער, ויקפיד להשתמש במילים טהורות ובשפה איכותית.

החונך ישתמש בשפה לבבית ועממית, מפני ששפה גבוהה ונמלצת יוצרת ריחוק.

החונך יאמץ לעצמו שפת גוף נינוחה, כדי להשרות שלוה, חמימות ונעימות. תנועות המשדרות מתח, כמו - שילוב ידיים, תיפוף קצבי ברגל, ישיבה מכווצת - מעבירות שדר מתוח גם אם החונך משתמש במילים אחרות. תנועות רפואיות, כמו: ידיים פתוחות, הישענות קדימה על השולחן לכיוון המשוחח, הנהון קל בראש - הן תנועות המשדרות קרבה וחמימות.

החונך יתמקד בדבריו של החניך, וימנע מלהעלות נושאים חדשים שטרם נידונו.

"שאלה טובה - חצי תשובה"

וכאן הבן שואל

כללי ההקשבה נכונים ויפים, כאשר החניך מעוניין לשוחח. אולם פעמים רבות, החניך סגור ומופנם, ממעט בדיבור ומתקשה לבטא את עצמו. אין זה מן ההכרח כי החניך חייב "לשפוך את ליבו" דווקא בפני החונך, ואין זה מוצדק להאיץ בו לעשות כן בניגוד לרצונו. אולם, פעמים רבות החניך כמה לשיחה אמיתית, עמוקה וכנה, עם בן שיח משתתף ומבין, אך מחסום פנימי עוצר אותו מלהביע את רגשותיו כראוי. במקרה כזה יכול החונך להיעזר בשאלות כדי לסלול את האפיק לשיחה זורמת וקולחת.

חשוב להבחין בין סוגי השאלות השונות שאנשים נוטים להשתמש בהן, ולזהות באיזו צורה טוב יותר לנסח את השאלה:

שאלות פתוחות - אלו הן שאלות המאפשרות לנשאל לענות מגוון רחב של תשובות, וכוחן יפה לכוון את הנשאל למצוא את התשובה לשאלותיו בתוככי ליבו פנימה.

פרק ג'

העצמת עולם הרגש של החניך

מחויבותו הרשמית של החונך כלפי החניך מתבטאת בעיקר סביב המסגרת הלימודית. אולם, לא פחות חשובה מכך, היא ההתייחסות לעולם הרגש של החניך.

החניך, מצוי בעיצומו של גיל ההתבגרות. בגיל זה נוטה עולם הרגש להיות סוער מאד, לעיתים בלי פרופורציה לאירועים. החניך עלול להרגיש מוצף כתוצאה מכל מצב נתון, ועוצמת הרגש עלולה להפך את איזונו הפנימי ולגרום לו לפעול בחוסר שיקול דעת. גם השינויים הדרמטיים במצב רוחו הם פעמים רבות פתאומיים ובלתי צפויים: מעבר חד מצב רוח מרומם לדיכאון וחוסר מוטיבציה, הינו תופעה שגרתית אצל המתבגר.

יחד עם זאת, הנטייה הספונטנית של נער מתבגר היא לעטות על פניו מסיכת אדישות ולשדר כאילו אין הסערה אינה נוגעת לו כלל. הצורך לשמור על יציבות פנימית חרף הטלטלות העזות שהוא עובר, גורם לו לפעמים להתכחש לסערת רגשותיו. תפקידו של החונך לעת הזאת היא לאפשר לו לבטא את אשר על ליבו כאשר הוא נסער, לנתב את הרגשות הסוערים לאפיקים בונים, ולסייע לחונך למתן את סערת רוחו.

העצמת עולם הרגש של החניך היא אחד התפקידים החשובים ביותר של החונך. חונך מצליח הוא חונך שנותן את הדעת על התחושות המלוות את החניך ועל ההתייחסות ההולמת להן. בשורות הבאות יינתנו כלים למשימה נעלה זו.

חיזוק הרגשות החיוביים

הטבע האנושי מנחה את רוב בני האדם להצביע שוב ושוב על דברים הטעונים שיפור, בעוד שהתקדמות ושיפור אינם זוכים להתייחסות נאותה. חניך שחווה בעבר ביקורת רבה וסדרתית, יחוש את עצמו כ"לא שווה", "לא יוצלח", ויהיה אכול רגשות אשמה וחידלון. בתקופה כה שברירית, של גיבוש הזהות העצמית ובניין האישיות, הצבת יסודות איתנים של הערכה עצמית חיובית נאותה, היא תנאי קריטי

שיחות טעונות, טיבן שהן כוללות גם רגעים של שתיקה. רגעים של שקט עלולים להביך. החונך המוצא את עצמו מול חניך שותק, עלול לחשוב כי החניך אינו מרוצה מן השיחה או משתעמם, אולם טעות בידו. פעמים רבות השתיקה היא חלק מן הדיבור, מפני שהיא מהווה כלי עזר לעיבוד הנתונים שהושמעו ולסידור המחשבה. יש רגעי שתיקה שתכליתן הזדהות ותמיכה, לעומתם יש שתיקה רועמת שמנסה לבטא התנגדות לדברים שנאמרו. כדי לשלוט בשתיקה, שתהווה כלי עזר אך לא תרוקן את השיחה מכל טעם, יש להיעזר בכללים הבאים:

✓ יש לאפשר רגעי שתיקה כדי לתת מקום למחשבה ופסק זמן להתבוננות. אולם לאחר מספר רגעים כאלו, חשוב להמשיך את השיחה בשפה רכה, ולהזמין את החניך לשטוח את מחשבותיו.

✓ גם במהלך רגעי השתיקה יש להמשיך ולשדר הקשבה והתעניינות בשפת הגוף ובהבעות הפנים.

✓ פעמים שהשתיקה מלווה בבכי - זורם או חנוק. אין סיבה להיבהל, הבכי הוא תרופה טובה לפריקת רגשות. יש לאפשר את הבכי, שסביר כי פסק מאליו תוך מספר דקות, ובמהלך רגעי הבכי להימנע מיצירת קשר עין כדי למנוע מבוכה.

ערנות מחייבת

תפקידו של החונך, בין השאר, הוא להיות ערני לשינויים חיצוניים ופנימיים המתחוללים אצל חניכו, ולהגיב בהתאם.

שינוי במראה החיצוני - מבטא בדרך כלל רצון לתשומת לב. החונך יכול להניק תשומת לב במידה רבה כדי למלא את הצורך. יש לשקול את התגובה בזירות, אם השינוי מהווה ירידה ברמתו הרוחנית של הבחור.

שינוי במצב הרוח - כל אחד יש ימים "מוצלחים" יותר או פחות, ובעקבותיהם - גם מצב הרוח משתנה. אולם, עצב עמוק ומתמשך, חוסר עניין ודכדוך - הם נורות אזהרה המחייבות בירור.

עייפות מוגזמת ומתמשכת, חוסר עמידה קיצוני בלוח הזמנים - מחייבים בדיקה.

”מילה טובה קטנה, בכוחה לבנות עולמות שלמים”

סוד המחמאה המשובחת

מחמאה כנה, אמיתית ובונה, שניתנה מלב אוהב ומלא רגש, עשויה להיות אוצר של ממש, נכס יקר ערך, המלווה את אדם לאורך ימים. וגם ברגעי ייאוש ומשבר, הוא יכול לשלוף את המחמאה מנבכי זכרונו, לנער ממנה את אבק השנים, להתבשם מניחוחה הענוג ולהתנתחם בה, להתעודד ולמצוא בתוכו את הכוח להתעלות מעל המצוקה. החונך האיכותי יאמץ לעצמו את כללי המחמאה המשובחת:

מחמאה משובחת - היא מחמאה אמיתית וכנה, ללא זיופים והצטעעויות.

מחמאה משובחת - היא מחמאה שמזהה כל התקדמות, אפילו אם היא זעירה.

מחמאה משובחת - ממקדת את המבט בחלק הטוב של החניך (ולא רק במעשה הספציפי, שיתכן כי הוא חד פעמי): ”נהגת כך כי יש לך מידות טובות”; ”הזהירות שלך בהלכה מראה שיש לך יראת שמים”.

מחמאה משובחת - מתמקדת גם במאמצים ולא רק בהישגים: ”אני מעריך מאד את המאמץ שלך להתרכז”; ”יש לך כח רצון חזק ואתה תגיע רחוק, בעז”ה”.

מחמאה משובחת - מתמקדת בחניך עצמו, ללא השוואות לאחרים.

מחמאה משובחת - נאמרת בהתאמה ובפרופורציה למעשה ולמאמץ הכרוך בו. אין טעם ”לצאת מהכלים” בגלל מאמץ קל, כי אז - לא תיוותרנה באמתחתנו די מילים עבור המעשים ה”גדולים” באמת.

העצמת הרגש הרוחני

חונכים רבים נבהלים לגלות, לאחר מספר פגישות, כי עולמם הרוחני של חניכיהם שבור ומנותץ. למרות העובדה כי החניכים - רובם ככולם - גדלו בסביבה רוחנית איכותית, פעמים שהמאגרים הרוחניים הפנימיים, האישיים, של הבחור - דלים וכבויים. גיל הנעורים הוא גיל של תמורות קיצוניות. בגיל זה, הבחור כבר אינו מסתפק במה שאמרו לו או חינכו אותו במשך שנים. הוא מברר לעצמו את ההשקפה הרוחנית מתוך נקודת מבטו הוא, וכאשר הוא מבטא זאת בקול, בצורה של פקפוק באמיתות השקפתיות, עלולים המבוגרים שסביבו להיבהל מאד: מהיכן

להצמחת אישיות מחושלת ואיתנה. תפקידו של החונך לעת הזאת הוא למקד את המבט בנקודות החוזק ולציין לשבח כל התקדמות, ולו הזעירה ביותר.

אחת מתכונות האופי הבולטות של המתבגר היא ראיית העולם בשחור לבן: כולו צדיק או כולו רשע. צורת מבט זו גורמת לו לחוש כל מעידה קלה ככישלון נוראי. חונך נבון יעזור לחניכו להבין כי העולם אינו מתחלק לשחור ולבן, לרע מוחלט או לטוב מוחלט, וישנם הרבה ”שטחים אפורים”. כך גם אישיותו של האדם, של כל אדם באשר הוא! - מורכבת מגוני-גווני, ממלחמות פנימיות, מהצלחות רבות אך לעיתים גם מכישלונות. תפקידו הוא לזהות את נקודות האור, לראות את הטוב גם אם הרע בולט יותר וניכר יותר, ולהוסיף לעמול ולתקן את הטעון תיקון.

הנטייה האנושית היא להתמקד בהישגים ובהצלחות. לכן, בחור שהצד הלימודי שלו אינו חזק, עלול להישבר מאד כתוצאה מחוסר הישגים. כמובן שכלפי שמיא הדברים שונים לחלוטין: יראת שמים, תפילה ברגש ובכוונה, מידות טובות, שמירה על גדרות וסייגים - ערכם לא יסולא בפז. החונך צריך להחדיר אל ליבו את האמונה בכלל זה, ולהנחילה אף לחניכו. הוא צריך להתאמץ ולחפש את הנקודות החיוביות של הבחור, לשבחן ולגדלן ולהוכיח לבחור כי הוא שווה הרבה.

נוסף על כך, רצוי לאמץ גישה המסתכלת במבט חיובי על אירועים והשלכותיהם. בעזרת מבט חיובי קל יותר לזהות התקדמויות, גם אם הן זעירות, להצביע עליהן ולעודד אותן. פעמים שהבחור צועד צעד ראשון קדימה, אך מתייאש ונסוג מפני שהסביבה לא שדרה לו עידוד ותמיכה (ולעיתים אפילו יותר מכך - החברה מונעת התקדמות ע”י תוויות שליליות שמנציחות את הפגם). משוב חיובי המשבח גם מעשים קטנים או נדירים, הוא מנוע להצלחה.

"באו לו" כל מחשבות השווא הללו? האם ירד כל עמלנו החינוכי לטמיון? האם כל מה שהשקענו ויגענו להקנות לנער - הלך לריק?

החונך, המלווה את חניכו בתהליך ההתבגרות שלו, מן הצד, איננו צריך להבהל מאמירות רוחניות מקוממות. אלו הן, במרבית המקרים, אמירות מבחן - דרכן מנסה החניך לבדוק את תגובות הסביבה לעצמאותו המחשבתית המתפתחת והיא עדיין בחיתוליה. אין לבוז לאמירות מתריסות אלו. אל לו, לחונך, ליפול בפח ולשדר לחניכו את המסר: אם אתה אומר כך או נוהג כך, אזי מצבך הרוחני גרוע. החניך בודק כל העת את התגבשות זהותו מנקודת מבטם של המבוגרים הסובבים אותו ותגובותיהם למעשיו הקיצוניים. אמירה שלילית תשדר לחניך את המסר: אתה, אכן, בחרו שלילי.

החונך החכם, המסגל לעצמו ראייה בוגרת לטווח ארוך, יאמר וישדר לחניך: אני בטוח בך, מאמין בך, כי תגיע בעצמך להבנה האמיתית. אני מאמין כי אתה טוב באמת, ואני מקבל אותך גם בעת שנפשך הסוערת מוצאת לה פורקן בדרכים בלתי מקובלות. כאשר מזהה החונך כי חניכו פתוח לקבלת תשובות אמיתיות, רצוי שילמד עמו בספרי עיון בהתאם לרמתו כדי לספק לו תשובות, במידת הצורך. החשוב מכל הוא הרגש החם, האוהב, התומך והמכיל, שישדר לחניך: יש מי שמלווה אותך בדרכך הפתלתלה, מעריך אותך ואינו בז לשיגיגונותך.

עצה טובה נוספת לרגעים של תהייה ובלבול מצד החניך היא ההצמדות לכח התורה. התורה היא סם מרפא לנפש. לימוד מתוך חוויה רוחנית, "גישמאק", ינסוך בחניך כוחות מחודשים עמהם יאזור אומץ לעמוד בסערות הגיל וניסיונות התקופה. פעמים רבות, בכוחו של לימוד חוויתי, מלא עוצמה וטעם טוב, ואפילו לפרק זמן קצר של רבע שעה ביום, להחזיק את הבחור קשור ללימוד במשך היום כולו.

שליטה ברגשות שליליים

לא פעם מוצא החניך את עצמו בתפקיד של בורר ומגשר. החניך - נסער וכאוב, לאחר הערה או נזיפה שקיבל מן הצוות החינוכי, מרגיש ש"כל העולם נגדו". מחד, נראה כי הצוות צדק וההערה הגיעה ביושר. מאידך - העלבון והכאב מונעים מן החניך לפתוח את ליבו לדברי התוכחה. החונך יכול לנצל את מעמדו, הן כידיד אמת אכפתי ומסור של החניך, והן כאדם בוגר, שקול וענייני, כלפי הצוות. אולם, בטרם יפנה לשיחות הבהרה כאלו ואחרות, חשוב שייתן דעתו על הנקודות הבאות:

כבוד לצוות החינוכי: בפנותו אל הצוות, אל ישימם שוגגים כמזידים. כלומר - אל

לו לפנות בטענות, כאילו הוא תובע את כבוד החניך, וטובתו חשובה לו, החונך, יותר מאשר לצוות החינוכי.

כבוד לחניך: גם אם נראה כי החניך מדבר דברים שאין בהם טעם, כי הוא מפרש את מה שנאמר לו בצורה מעוותת, חשוב לשמור על כבודו ולכבד את רגשותיו. אין לבטל את דבריו ואין לזלזל בהם.

ניסוח עדין ומכובד: במקום לומר למשגיח: "א' נפגע היום מאד כשנאמר לו ש..." יש להתנסח בצורה מכובדת יותר: "דומני שא' לא הבין כראוי את הדברים שנאמרו לו, וכתוצאה מכך - הוא חש פגוע".

ניתוב לחלק המעשי: לאחר כל ההסברים והפרשנויות, טוב יהיה אם החניך יצא עם כלי מעשי בידו. כשהעלבון קהה (לא תמיד זה קורה, חרף כל ההסברים), כדאי לסכם ולומר: "לסיכום - מה למדנו מכך? מה כדאי לנו להחליט עכשיו?" ההתבוססות בעלבון ובצער - מייאשת ומפילה. קבלה לעתיד תגביה את החניך ותיתן לו תחושה של שליטה גם כאשר חש מעט מושפל.

"כשאני צועק במקום לדבר אני בעצם מנסה למשש את הגדר"

סמכות וגבולות

לא מן הנמנע, שסערות רוחו של החניך לא תפסח אף על מערכת היחסים האישית שלו עם החונך. פעמים שהחונך יגלה - בתדהמה ואף בעלבון - כי המילים הקשות שמשמיע החניך מוטחות בעצם כלפיו, החונך מסור, המקדיש לו ממיטב כוחו, זמנו וכישוריו. רגעים כאלו שכיחים למדי, ובייחוד אצל נערים הנושאים על גבם משא אישי כבד, של רקע משפחתי קשה או בעיות מהעבר. התחושה הראשונית תהיה בודאי: "כפיות טובה מצידו. חוסר הכרת הטוב..." התגובה הספונטנית בעקבות אירוע מקומם בו החניך התבטא שלא כראוי כלפי החונך, עלולה להיות מזיקה וקטלנית אם אין מצטיידים קודם לכן בשיקול דעת מעמיק, ונותנים את הדעת על הנקודות הבאות:

יש לנקוט בגבולות ברורים. החניך מתבטא בספונטניות, וזה טוב ויפה, אולם צריך שתהינה נורמות מסוימות המקובלות כדיאלוג בין חונך לחניכו. "קוים אדומים" שלא עוברים אותם, צורת דיבור שאינה מקובלת.

אין להיכנס למצב של מלחמה. הרגש הפגוע תובע, לעיתים מהחונך: "תענה לו! תזכיר לו כמה עמלת עבורו, כמה הוא חייב לך..." או לחילופין: "קום ולך! אם הוא

בקדושה והתעלות. כמו כן יש מקום לבדוק באופן נקודתי האם ניתן למצוא פתרון, ולו חלקי, לבעיה, וכל מקרה לגופו יבדק.

לעומת זאת, כאשר מדובר בבעיה מדומה, הגורמת לחניך לחוש נחית וישפיל ללא סיבה אמיתית ומוצדקת, יש להבין כי הסיבה לכך נעוצה בביקורת קשה ותמידית שהבחור היה חשוף אליה וכתוצאה מכך ירד ערכו העצמי בעיניו. הוא כה הורגל לחשוב על עצמו באופן שלילי, עד כי מציאת חסרונות באישיותו היא משימה קלה עבורו. כאן מוטל על החונך התפקיד להשתדל להעלות את ערכו העצמי של הבחור, וזאת ייעשה בשתי דרכים:

א. ירבה לשבח את אישיותו של הבחור תוך התמקדות במעלותיו הייחודיות, האמיתיות;

ב. יזמן לו מטלות ומשימות שהצלחתן המובטחת תאפשר לו לחוש שווה ערך. חוויות הצלחה מספקות, חוזרות ונשנות - יש בכוחן להעלות את הערך העצמי ולתקן את הדימוי השלילי.

מדבר כך, שיחפש אותך...” בעידנא דריתחא, אין זה הזמן לסגור חשבונות. החונך יבטא את מורת רוחו מצורת הדיבור הלא ראויה, אך לא דרך האינטרס האישי הפגוע: “צורת דיבור כזו אינה מתאימה לך. היא לא מכבדת אותך”. “אני מאמין שלא חשבת די כשאמרת כך. אני בטוח שלא התכוונת לפגוע”. יש לבטא את המחאה כמייצגת את כבודו של החניך, מעלתו ואיכות אישיותו.

לא כל דבר צריך לשמוע. אמנם החונך נמצא לעיתים בתפקיד של “מחנך”, אבל גם מחנך מנוסה יודע, כי לא כל שגיאה דורשת התייחסות. לפעמים רצוי להתעלם מהאמירה הפוגעת, להמשיך להאיר פנים, להכיל את סערת הנפש ולהתקדם הלאה.

חשוב מאד! תחושת הסיפוק של החונך נובעת מן הידיעה כי הוא עושה את תפקידו הנעלה כראוי, ולא דווקא מהערכתו של החניך ומביטויי הכרת הטוב שלו שלפעמים מתמהמהים לבוא.

**”כדי להבין ולהכיל אינך צריך דווקא להצדיק,
כשאתה מקבל אותי כמו שאני - בשבילי זה מספיק”**

סיוע רגשי במצבי נחיתות

תכונה אופיינית לבני נעורים היא הנחיתות. למרבה הצער, יש כאלו שתכונה זו מלווה אותם עד זקנה ושיבה מבלי יכולת להשתחרר ממנה. נחיתות היא מצב בו הנער מבקר את עצמו, חש דחוי, חסר ערך ולא מוצלח. הנחיתות נוטל מן האדם את כוחות הנפש שלו ומדכאת בו את הרצון לפעול ולהתקדם. הנחיתות גם נותנת לגיטימציה למצב רוחני ירוד: “כזה אני וזהו זה. ממני כבר לא יצא שום דבר”.

עז רצונו של החונך הרגיש למצוקת חניכו, לסייע לו להיחלץ ממצב ביש זה. לצורך כך, יש ראשית לזהות את מקור הנחיתות: האם תחושת הנחיתות מקורה בבעיה אמיתית, נכונה וכואבת, המשליכה על חייו של הבחור (לדוגמא: פגם במראה חיצוני, לקות למידה, דחייה חברתית קשה וכדו’), או שמא זוהי בעיה מדומה, שהחניך רואה בעיני רוחו (מרגיש שאינו נראה טוב, מרגיש שאינו יודע היטב ללמוד וכו’)?

כאשר מדובר בבעיה אמיתית של הבחור, נדרשת מצד החונך עבודה של ממש, ללבן עם הנער את ממדי הבעיה ולהוכיח לו כי פגם חיצוני אינו פגם בנפש, כמוהו גם כישורים חלשים אינם הוכחה על אישיות חלשה. החונך ישתדל להעצים אצל החניך את תחושת הערך העצמי, ולהביאו לתובנה הפשוטה, כי בחור בעל שיעור קומה אינו נבחן בכישורים, במעמד חברתי או במראה חיצוני, כי אם ביראת שמים,

פרק ד'

החונך מול הצוות החינוכי וההורים

הצלע השלישית במפגש "חונך - חניך" היא כמובן - הממונים על הקשר הזה, והם: הורי הנער, והצוות החינוכי בשיבה בה הוא לומד.

מטבע הדברים, הקשר בין החונך להורי הנער עלול להיות מעט מורכב. מצד אחד - הם אלו שמממנים את המפגשים, הם מחליטים והם גם המפסיקים את הקשר, לפי ראות עיניהם. החונך מעוניין לשמור על יחסים טובים עם הורי הנער וזה אכן חשוב מאד. מאידך, פעמים קורה שהחונך מוצא עצמו במצב לא נעים, כאשר עליו להסב את תשומת ליבם של ההורים למצבו העגום של בנם, או כאשר הוא מצפה מהם ליותר התייחסות לבנם ותשומת לב לצרכיו, והם, מסיבותיהם שלהם, נמנעים מכך. הקונפליקט הזה הינו בלתי נמנע, אולם החונך הנבון, שיאמץ לעצמו את הכללים המובאים להלן, ויצרף אליהם את ליבו הרחום, עשוי לצלוח גם את המהמורות הללו ביתר קלות.

"הנקודה הפנימית ביותר בלב של אבא - זהו בנו"

כלל ראשון: יחס של כבוד והערכה

החונך מגיע מנקודת מוצא של יחס מכבד ומערך, כלפי ההורים הניצבים מולו. ראשית, הם מבוגרים ממנו, וזו כבר סיבה לכבדם. שנית, הם הנם הורי הבחור. זהו הילד שלהם! להם, ורק להם, ניתנה משמים המשימה להביאו לעולם, לגדלו ולחנכו לדרך הישר. כל שאר השותפים למשימה נעלה זו הינם משנים בחשיבותם, גם אם למראית עין נראה כי הם עובדים קשה יותר מן ההורים למען הנער. נוסף על כך, כאשר ההורים חשים כי הניצב מולם מרגיש שהוא טוב יותר מהם, מסור יותר מהם למען בנם, הדבר עלול לעורר בהם אנטגוניזם וחוסר מוטיבציה לשיתוף פעולה.

כלל שני: שמירה על כבוד החניך

הורים, מעצם היותם הורים, רגישים מאד לפגיעה בכבודו של בנם. גם כאשר נראה כי ההורה מלא כעס וטרונות על בנו, בסתר לבו הוא אוהבו יותר מכל, ועל כן - פגיעה בנער או בשמו הטוב באוזניהם של הוריו, כמוהו כפגיעה בהם ממש. בכל שיחה עם ההורים, יקפיד החונך למנות את מעלותיו של הבחור, ולספר להוריו עד כמה הוא נהנה חברתו של בנם. ה'אגו' האישי מפתה, לפעמים, לספר על

זיהוי מצבי מצוקה הדורשים התערבות מקצועית

בדרך כלל, מתאזנים רגשי הנחיתות עם הופעה של דמות משמעותית, חיובית ומכבדת בחייו של החניך. בכוחו של החונך להעלות את דימויו העצמי של חניכו ולהביאו למצב של פריחה רגשית. אולם, לעיתים קורה שמצב נחיתות הופך להפרעה הדורשת התערבות של בעל מקצוע. במקרה זה יש להפנות את תשומת ליבם של הצוות החינוכי וההורים, בעדינות וברגישות, לבעיה. ניתן גם להתייעץ עם צוות ההכוונה של הארגון.

אילו מצבים מחייבים התערבות מקצועית?

כאשר הנחיתות מפריעה לניהול חיים תקינים; כאשר חוסר המוטיבציה גורם לבחור לדכדוך המשתק אותו מלפעול ולהתקדם; כאשר הבחור קם מאוחר, מאמץ לעצמו התנהגויות בלתי שגרתיות, נמנע ממפגש עם החברה, מתלונן על מחושים גופניים שאין להם סיבה פיזיולוגית ברורה.

בבניית הגשר בין ההורים לחניך, ובחיזוק הקשר האבהי. זאת יעשה אם תמיד בפעולות הבאות:

- ✓ ירבה לשבח את הבחור באזני אביו, כמוכן רק מעלות כנות ואמיתיות;
- ✓ ידווח לו לעיתים קרובות על פעילותו, ויקפיד לדווח על הצלחות;
- ✓ יתייעץ עימו מידי פעם ויראה לו שדעתו והבנתו ההורית חשובה.

החונך מול הצוות

התנהלותו של החונך מול צוות הישיבה צריכה להיעשות בחכמה. ראשית, עליו לכבדם, כיאה לתלמידי חכמים ואנשי חינוך, וגם אם דעתו חלוקה עליהם בכמה נושאים, עליו להתמיד ביחס המכבד. כאשר מדווח החונך לצוות על מצב החניך, יקפיד לברור את מילותיו, כדי לא ליצור רושם שלילי על הבחור, דבר שעלול להזיק לו.

לפעמים מזהה החונך כי רמתו של החניך נמוכה מרמת הישיבה, וכי היעדים הלימודיים של הישיבה אינם ברי השגה עבור החניך. אין לראות בכך סיבה לשינוי מקום הלימודים של הבחור. לפעמים, השהיה בין כתלי ישיבה איכותית שהדרישות בה גבוהות, עשויה להשפיע לטובה על מצבו הרוחני של הבחור, על הדרישות שדורש מעצמו ועל עיצוב אופיו ושיעור קומתו הרוחני. מאידך, חובה על החונך לתאם עם הצוות החינוכי מהם היעדים האינדיבידואליים שהישיבה מציבה עבור הבחור המתקשה בלימודיו, ומה נדרש ממנו בהתאם לרמתו. תיאום ציפיות עשוי לשפר את המורל של הבחור ולהעניק לו חווית הצלחה, כאשר יקבל משוב חיובי מהצוות לגבי ההצלחות, ולו הקטנות, שהשיג.

החונך מהווה, למעשה, מתווך בין הצוות לבחור. הוא מגדיר לצוות החינוכי, לבחור וכן לו עצמו - מהם היעדים בטווח קצר של שבוע או חודש, מהם ההספקים ל'זמן' שלם, וכיצד עושים זאת. כאשר הוא ייטיב להסביר לצוות את הקושי הספציפי של הבחור, הוא יקל עליו את ההתמודדות עם דרישות הישיבה ויסייע להתאימן לרמתו.

חשוב! אם חלילה מזהה החונך אצל חניכו סימנים לכך שנחשף לטכנולוגיה פסולה ה"י, ימהר לעדכן את הצוות על כך וייעץ עם מביני דבר. בנושאים אלו, יפה שעה אחת קודם, ולפעמים התעלמות, אפילו קצרה, גורמת שנזק הוא בבחינת מעוות לא יכול לתקון.

קשי העבודה ועצמת השקעה שהחונך משקיע בבחור: "שידעו להעריך... שידעו לתגמל...". אולם, הדבר עלול להכאיב מאד להורים, כאשר הם שומעים שבנם הוא "אגוז" כה קשה לפיצוח. גם כאשר החונך צריך להעביר מידע שאינו נעים לאוזן, יעשה זאת בצורה חכמה. ידגיש כי החיסרון הספציפי הזה אינו פוגם באישיותו של הבן, וכי הוא ניתן לתיקון.

כלל שלישי: העברת מידע רלוונטי ולא דעה אישית

ניסיונו המצטבר של החונך, עשוי לגרום לו לחוש 'מבינות', שהיא אכן לפעמים בראויה. אך חשוב לדעת, כי העברת מידע להורים צריכה להיות עניינית, נייטרלית, נטולת פרשנות אישית. ליווי המידע בדעות אישיות עלול לגרום להורה הסתייגות מתוכן הדברים. על כן, בעת דיווח להורים על מצבו של נם, יספר החונך רק מה הוא רואה, ולא מה הוא חושב על מה שהוא רואה. כמוכן, שאם ההורה קשוב ומבקש את עצתו של החונך, יכול החונך לתרום מהידע שבאמתחתו, אך לו לתת עצות מבלי שהתבקש.

כלל רביעי: שיתוף הורים לפני הצוות

כדי לשמור על האמון השורר בין החונך לבין ההורים, רצוי לשתף אותם במצבו של הבחור לפני שמערבים את הצוות. כדי שכאשר הצוות יפה אל ההורים, הם כבר יהיו מצוידים במידע המתבקש ולא יחושו שהחונך פועל מאחורי גבם. מאידך, יש לפעול בחכמה, לנסות להכיר את הנפשות הפועלות ולשקול בזהירות ובתבונה - האם נכון לשתף את ההורים בכל פרט מפרטי המידע, או שמא יש נושאים שלהורים אין מענה בהם, ועל כן יתכן שמוטב לא לשתפם. לפעמים הצמדת סטיגמה שלילית עלולה למנוע מהבחור להתקדם.

כיצד מדרבנים את ההורים למעורבות?

לפעמים קורה שהחונך מזהה חוסר מעורבות וחוסר התעניינות מצד ההורים, והוא מתוסכל מכך. ייאמר ברורות: אין זה מתפקידו של החונך לחנך איש, זולתי את עצמו. כאשר הוא מבחין בתופעה של חוסר מעורבות הורית, עליו לנסות לדונם לכף זכות: ההורים הם אנשים עסוקים, יש להם ילדים נוספים ובעיות נוספות, הם מתמודדים עם קשיי פרנסה וכו'. מאידך, יכול החונך לסייע, בתבונה ובזהירות,

